

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 171 (11369)

1980 чылдың июль 24, четверт

1925 чылда
үндүзлөттүнген

Өртүз 2 көп.

ПАРТИЙЖИ НЕГЕЛДЕГЕ ДУУШТУР

СЭКП Төп Комитетиниң июль (1980 чыл) Пленумунуң шийтпирлерин, аңаа СЭКП ТН-ниң Чыгыш секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелин коммунистер, бүгү ажилчы чоннар ажил-чорудулганың дайынчы программаны жылдыр хүлээп алган. Онгу беш чылдың доозунку чыгыштын планын долдур болгаш ажил күүсөдиринче, он бирги беш чылдың баштайгы чылы — 1981 чылда улус ажил-агыйнын доктринал ажилдаарын хандарынче эң улуг күженишкинин салыр ужурулг дээрин ол Пленумга ынааппаа демдеглээн болгаш.

Амгы үеде көдөзүнчү партия организацияларынга, коммунистеринге болгаш бүгү ажил-ишчилеринге бир эң чугула сорулга — нийтининг малынга четир сангыч чемини белеткээр. Республиканың районнарнык хей нуруузда бо чылын чайгаар үнген-даа, база тарымал-даа сизгенеринг үнүмү элбек. Ол ышкаш силостар болгаш мал чемин есе-даа култураларынг үнүш-дүжүктүрү база багай эвес. Совхозтар келер кышын малга четир сангыч чемини белеткелп алырынга эргемон чугула чүүлдер болгаш аргалар бар.

Мал чемин белеткээр бригадаларын, зооветеринар ажилын чедиргеш болгаш ажил-ишчилеринг ортузунга партияни организакчы болгаш политмассалыг ажилды канчаар тургусканын улуу-биле хамаарып. Механизацияланган бригадаларда, зооветеринар партияни база партияни-комсомолчу бөлүктөр ажил-ишчилер ортузунга бүгү талаалыг ажилды чорудар хүлээлгелг. Амгы үеде республиканың совхозтарын мал чемин белеткээр черлеринде 112 түр партиячу, база 107 партияни-комсомолчу бөлүктөр ажилдап турар. Он аңгыда оларда ажил-херетини организастап, башкарып депутаттар бөлүктөрүн, хыналдалар кылыр улусчу контролдуң бөлүктөрүн, постулары база бар.

Чамдын районнарнык партия организациялары бо чугула кампания эгелээринг ыраак мурунда-ла аңаа хамаарышкан ажилды күштелдиргеш эгелээн турган. Бий-Хеминиң ажил-агыйларынга «Нийтининг малынга четир сангыч чемини белеткээр» организастап чорудар талаалык сорулгаар дугайында» хун айтырылгы партия база комсомол хуралдарын эрттиргеш, оларга хүлээп алган шийтпирлеринг үнүсөдөзүн организастап турар. Июльдуң 10-дан августуң онга чедир бо районга сизген белеткээриниң шалпыкы айың чарлаан. Малга чем белеткээр бригадаларда, зооветеринар партияни база партияни-комсомолчу 8 бөлүктү тургускан. Он иштинде «Нызыл тараачын» совхозтуң № 1 бригадасында партиячу сизгенчилер ортузунга партияни организакчы база политмассалыг ажилды күштелдиргенден июль 20-ден түнчел-биле чарышка бирги черин ол бригадала алган. Тандаа «Республиканың чабыны» совхозтуң мал чемин белеткээр бригадасында партияни-комсомолчу бөлүк (организакчызы Л. Т. Сидов) бедик организастып чоруту, темпини күштелдирерин чедип алган. Мында коммунистер болгаш комсомолчулар 7 киши бар. Олар маңаа ажил-херетинг организакчылары болушкан, норма күүсөдиринге мурун турар. Бригада планын чамдын даалгаларын ал безин амыр күүсөдирген. Чамда, 1600 тонна сенаж бүүдөр планын июль 21-ге чедир 1650 тонна чедирген.

«Чыраа-Бажы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Октябрь 30 чылы», «Хаджы» болгаш есе-даа совхозтарда партия организациялары мал чемин белеткээр черлерде партиячуларын, коммунистерниң харыскалганын бедик талаалык ажилды күштелдирген. «Октябрь 30 чылы» совхозта коммунистерниң 80 хире хуузу бо чугула ажилда хаара туттуңган. Сизгенчилер ортузунга ажил чорудар харыскалгалыг даалганы коммунистер Д. Биче-оол, О. Бүрүт-оол, О. Ажы-Хаз, М. Дамба-Доржу болгаш еселер-даа бедик харыскалганын күүсөдир турар.

Он-биле чергелештир чамдын совхозтарда партиячон болгаш партиячондор мал чеминиң белеткелинге күженишкинин ажилды, бедик организастып чоруту хандырып шыдаваан. Ындыг чижектерин «Нызыгаар», «Найырал», «Улуг-Хая», «Саян» болгаш есе-даа ажил-агыйлардан көрүп болур. «Нызыгаар» совхозта партиячон бо чугула кампанияга ношкан кичээлгелг салган, малга чем белеткээринче ажил-агый олодлоп кирген, хову турлаан көсү агитация-биле дерип, шимеээн. Сизгенчилеринг ажилын болур-чогууру-биле организастаан.

«Улуг-Хая» совхозтуң турлаалары көсү агитация-биле база багай дериттинген. Партиячон кижилериниң сизген даалганы белеткээр АВМ-ге ховар кээр. Ары-Бажы салбырында АВМ даалганын материал чогундан анаа тургулар таарынгалар бар. Кайда-ла партияни-организакчы база партиячон ажил багай болду, ында түнчел база ношкан дээр-ин «Саян» совхозта АВМ-де ажилдап турар коллективтен көрүп болур. Ол нарын машина орта ажилдаас, ыңчангаш июль-дүң 22-ге чедир маңаа чүгө 19 тонна сизген даалганын белеткээр. Мал чемин белеткээр техника үрелгеш ажил чок анаа тургуларын дугайында медаллар Тес-Хемден, Чөөн-Хемчиктен болгаш есе-даа районнарда редакцияга кээп турар. Күштүг салгындагышын хергелээр, сизгени пресстээр ыш-каш, депшигелг аргалары чамдын черлерде барык-ла ажилгайын турар. Ындыг айтырылглар база-ла парторгани-зацияларын хайгаарал, контролонга тургустунар ужурулг.

Эн шындыгыч, чулукту мал чеминин чогуру өйүндө четир сангыч мылар белеткелп алыр дээр шак-уени эрттир-бес херек. Сонгаарлаа болбас ол эң чугула сорулга мал чемин белеткээр бригадаларга, зооветеринар оларда ажилдап турар коммунистерин дамыштыр партияни удуртулганы күш-телдирерин негеп турар. Коммунистерни база активти налбаа-биле кириштирбашкан, хову турлааларына организакчы болгаш политмассалыг ажилды негелдег дүүштүр тургузар херек. Маңаа холбаштыр лекторларын, агитаторларын болгаш политинформаторларын болгаш културда, садыг база ажилдаар хандырылг албан черлеринг ажилын улам идеп-кейидирер эргемон чугула.

Республиканың шилдеринде мал чемининиң белеткелинг темпини хүн келген туудун-ла калбарып турар. Бо эң чугула кампанияны дүрген база шынарлыг чорударын организакчы болгаш идеологтуг ажил-биле хандырып, олче ажил-ишчилеринг күжүн мобилизастары — партия комитеттеринин болгаш эге организацияларын дайынчы сорулгасы. СЭКП ТН-ниң июль (1980 чыл) Пленумунуң шийтпирлерин шалпыкы ажил-херетер-биле харылаары, СЭКП-ниң XXVI съездинин талаптин чедиргешинер-биле уутууру республиканың темпини белеткелериниң хүндүгү хүлээлгези.

НИИТИНИНГ МАЛЫНГА БЫЖЫГ ЧЕМ - СУУРНУ ТУРГУЗААЛ

«ШЫН» СОЛУН
КУШ-АЖЫЛЧЫ
АЛДАРНЫК
ТУГУ

Василий Петрович
Бурдаков удурткаан ук
бригада 200 тонна
сизген даалганы белет-
кээр планын 55 хуу-
зун дүүнге чедир күү-
седип алган.

Мал чемини белет-
келгенин муракчыла-
рындан үлөгер алы-
нар!

МУРНУНДА — АРЫСКАНЧЫЛАР

Улуг-Хем районун мурнакчы ажил-агый «УТКА 25 чылы» совхозтуң сизгенчилерин он бирги беш чылдың баштайгы жы-
жында ханымчалыг белеткелп, нийтининг малынга быжыг чем-суурун тургузар дээр бөрү күжүгү олче мөөнөзүн. Совхозта мал чемин белеткээр үш механизастаттыган бригадалар тур-
гускан. Бо хүннерде Иштин-Хемде, Ары-Узурде болгаш Арысканда ажилдап турар ол бригадаларда ажил-иш хай-нышкынын.

Оларнык бирээниге дүүш соонда чедер бердас. Ол бол-
за Арысканын сизгенчилери-
дир. Кургай берген кескен си-
тенин ийи грабдыг трактор-
лар хову-ховузу-биле бөлдү. А
бир сараатчынык башкарык-
чызы бөлдүрген ситенин са-
рааттаан тур. Белин үш бер-
ген сараат кырында олодур
оң кырын дескелер салган би-
чин-даа чай чок ажилдап
турлар.

Совхозтуң Арыскан салбыры-
нын эргелчези Х. К. Серия-
нык ужурашп, сомуруган
айтырларыныкы анаа салы-
рылыска, ол мынчаар чугаала-
ды:

— Бо чылын бистин район-
нуң девискээринге калдааш-
кы болгаш оң-сиген чогуру
үзүндө эки үмөзү. Чокта
чаа харын чыс элээн чатган
соонда оң-сиген ногаарып,
үлүп эселээн бо-дур. Ынча-
гаш мал чемини белеткелгиче
эрай олодлоп кирдас. Ам бе-
ли бистин салбырын сизген
поязын үлүгү бичи, чаш-
дыр. Ону өрөөни көрсөп,
ыраакта сизген кезер шилдер-
ини эраал кезип эселдас.

Хураган-оол Кыргысевич,
эрткен чылын сизген сал-
бырын сизгенчилерин иштин-
малында чем белеткээр та-
лаалык чүгө совхозта эвес, а
харын районга эки көрүзү-
лөригелгелг алып болбай си-
лер. Ам планын канчалыг?

— Шынал-ла эрткен чылын
ийтининг малынга белеткел
эргелчези хей болган. Ол
сизген эм-даа 100 ажыг то-
назы сарааттарында кээр
унай-бээ чорбай, мал чемин
белеткээриниң планын долдур
болгаш ажил күүсөдир алы-
рынн бажу аргалар бар. Ам
чүгө бөрү күштү, машина-тех-
никаны ышар мөөнөзүр,
ажылды бедик дескелге орга-
низастары болгаш социалыг
чарышты калбартыр чугула.

Арысканын сизгенчилери бо
хүннерге чедир 70 ажыг то-
назын белеткээр совхозта
мал чемин белеткээр механизас-
таттыган бригадаларың мур-
нуку озурулда чоруп турар. А
механизастаттыган брига-
даның мурнуку озурулда хо-
очу механизатор, Куш-Ажы-
ланын Кызыл Тук орденнин эи-
лекчизи Минир-оол Сырбы-
хайын зооветеринар чоруп, хүн
бүрүнү планын 140-150 хуу-
зусун тургузарлар. Оларын
үлөгерин бригаданың есе-даа
зооветеринар эдерип, мал чемин
белеткелгенин темпини
шалпыктыган.

В. ЧАДМБА

ОРГАНИЗАСТААНЫ ЧЕТПЕС

нажыг белеткээр планын. Бо
дээр беле эвес соруга. Ынча-
гаш бо ажилда шолча-
чылардан эгелээр кыргына-
га чедир кижилеру киржир
ужурулг. Айтынганы планын
чүгө күүсөдир эвес, харын
сигени чогуру үзүндө кезип,
оң шынарлыг бедиктер негет-
тинип турар. Ол дугайын
СЭКП обкомунуң бюрору бол-
гаш Тыва АССР-ниң Министр-
лер Чөвүлели «1980 чылда
бөдүүн болгаш чулуктуг че-
мнери бүүдүрерин улгатыр-
тар болгаш оларын шынарлыг
бедиктер талаалык негелде
мечеттер дугайында» докта-
лында толдургай айткан.

Совхозтуң девискээринде бо
чылын сизген кончук эки үн-
гелгелгелг алып, Оң дүүжү ховуларда
безин гектарларна дөрт-беш
сизгенчир чедир турар. Тараан
сигенин үлүп турары база
эки. Дүжүктүр черлер дилеп,
хараа туттуңган. Ол каш ки-
жилин чыдааттары, ажилде
орайлап үери болгаш эрте ча-
рлар хей. Сизгенчилер машина-
техниканыч тиреңдирген эвөөш
эвес үени чедир турарлар.
Совхозтуң бо чылын салым ал-
ган сизген кезер машиналары-
нын бирөөниң экиригелгелг
иң багай болганында шимче-
дикчизи сизгенчир келген. Калдыр-
лар база чедиле, чамдык ка-
дырларын шын эвес тапта-
нандан ажилдаары бергедээ.
Эрткен чылыг калдырларын
скалдас хамаарып, сизген шол-
деринде отагалашкан, оларын
чымы негеттинип келген. Со-
хозта чүгө 5-6 машина шим-
чел турар, бо чорук ажилда
шалпык болуп турар.

Совхозтуң тараан хей чыл-
дыг сизгенчин үнгени эки, ың-
чалла-лаа оң кезер үени орай-
лап келген. Ону дарыг кесеп
болза, шынары-даа баксыар,
хараа туттуңган. Ол каш ки-
жилин чыдааттары, ажилде
орайлап үери болгаш эрте ча-
рлар хей. Сизгенчилер машина-
техниканыч тиреңдирген эвөөш
эвес үени чедир турарлар.
Совхозтуң бо чылын салым ал-
ган сизген кезер машиналары-
нын бирөөниң экиригелгелг
иң багай болганында шимче-
дикчизи сизгенчир келген. Калдыр-
лар база чедиле, чамдык ка-
дырларын шын эвес тапта-
нандан ажилдаары бергедээ.
Эрткен чылыг калдырларын
скалдас хамаарып, сизген шол-
деринде отагалашкан, оларын
чымы негеттинип келген. Со-
хозта чүгө 5-6 машина шим-
чел турар, бо чорук ажилда
шалпык болуп турар.

К. ЧОДУУ,
Э. ЧОДУУ

миссия районнуң мал чеминиң
шынарын хыналар лаборато-
рияда амдыга чедир чан-
гыс-даа килорам-даа мал че-
ми кылдырар. Оон ужурунда
сизгенчилер ажил төлө-
ринге буудалгазын тургу-
зуу келер магачок аларган.

Сизгенчилер бригадаларда лоу-
пакат күүлөс, бригаданын
болгаш кижилеру бөрү-чүң
күндө кылдыр ажилын чижек
хем-чөл, телери бижиткенин,
хана солуу чок.

Амгы үеде СЭКП-ниң XXVI
съездининг талаптин чедир-
гешинер-биле уутууру талаалы-
кы социалыг чарыш
бистин чуртта улам кал-
барып, Бүтү чоңун бо
шимчелдеринге «Кызыгаар»
совхозтуң ишчилери база илеп-
кейгилер киржир ужурулг. Со-
хозтуң дирекциялар, партия,
кадаэ Совет күүсөкү болгаш
хей-инти организациялары бо
талаалык ажилды темпелер-
лерин алып херек.

К. ЧОДУУ,
Э. ЧОДУУ

„САЛЮТ - 6“ — КОСМОСТА
ЭН-НЕ ҮР ХУУСААДА

Акы-дуңма Куба
байырлал бүдүүзүндө

СЕРЕМЧИЛЕЛДИГ БОЛУҢАР

ЛУЦА

президентини Раджа Бхал
ра Сингх (ортусунда) дел
ге-биле таныжып тур.

зымчас чоруктун илерези
ни болза бугу - чуртка и
эгезинде болган чазакка у
массалыг хөдөлмөшкөн
болган.

сары дөш кампанияны
лэорини дугайында кый
рыг Пакистаннын кол по
тиктиг ажилдакчыларын
талазындан деткимчени ал

Ангы үеде Москва Олимпиадалында сузукчу турсун Нью-Йорктун 88 харыгч чыгачкысы Никса Полудун чыгачкы америка сузукчар парладан чыгазы-биле алырга, чыгачкы-даа олимпиада оюнун карбейи артирибаз. Парладан оюн мында дээн газдын парлаан: «Москва» чедиң келир болган бо, уулус спортчу шууганга келер америк спортчуларе хоойду баугарар аргезин ааңа Картер-биле америка кижя буруу-ле чепшээр турар аяс дээрин совет

Ш ы н

Олимпиаданын үшкү хүнүндө

● Ол хүн 10 комплекст медальдар дээш маргылааларны чоруткан.
● Гимнастикага эр улустун аразына Совет Эвилелинин спортчулары команда талазы-биле Олимпий оюннарынын чемпиону деп бедик атты чедип алган.
● Классиктиг хүрештин эң чик дензизинге СССР-нин шилдендик командасынын кежигүнү Жаксаклык Ушкенпиров алдын медальдын эдилекчизи болган.
● Сугга 1500 метрге хостуг эштинге совет спортчу Владимир Сальников эң эки үени көргүскөш,

Москва Олимпиаданын тилекчизи апарган.
● Аар атлетика маргылаазынын 60 килограммга чедир дензизинге совет спортчу Виктор Мазин алдын медальдын эдилекчизи болган.
● Сугга 400 метрге херэежен спортчулар аразына хостуг эштинге ГДР-нин төлөззи Инесс Дирс чемпионнаан.
● Чадаг тергеге 1 километр чарыжына база Герман Демократтыг Республиканын спортчузу Лотар Томе шылагараан.

АШТЫРЫШКЫН ЧОК

Совет рапристер Минскиден Александр Романов, Киевтен Владимир Смирнов болгаш Ташкент чурттуг Сабир Рузиев олар баштайгы ийи эөлөгө чангыс-даа аштырышкына таварышпай, чемпион ат дээш туржур эң шырак 16 рапристерин санында киргенер.

Польшанын болгаш ГДР-нин спортчулары база баштайгы ужуражылаларны аштырышкын чок эртин, чемпион ат дээш туржур эргени чедип алганар. Олар дүүн кезеж Олимпийски система-биле боттарынын аразында ужуражыл, Олимпий оюннарынын баштайгы чемпионун тодаратканар.

(СЭТА-ның көр.)

ЭР-ХЕЙЛЕР

Гимнастикага команда талазы-биле болган маргылаага тилелгени чедип алган совет спортчулар.

Николай Андрианов

Эдуард Азарян

Александр Дитятин

Александр Ткачев

БЕШ ХЕВИРИНГЕ

Спорттун беш хевиринге Олимпий оюннарынын чемпиону ат дээш спортчу демиселдин үшкү хевир — дистодеттен боодалга маргылаазы болган. Мадаа эи-ле эки көргүзүшү Швейцариядан келген Георг Хорват чедип ал, ага чогуур 200 сандан 200-ү аткан, бо хевирге бирги черин алган, хей улуг санына алган.

Совет спортчу Лутанбе чурттуг Анатолий Старостин база багай эвес көргүзүлүг болуп, 199 санын аткан, швейцария сап талазы-биле туржун экижиткен. Спорттун беш

хевиринин үжүрүн түнөөдөринин соода венгр спортчу Тамос Сомбатей өскөлерин мурнап, нинтизи-биле 3254 санын төрүп турар. СССР-нин шилдендик командасынын кежигүнери Анатолий Старостин биле Павел Лехнев ийги, үшкү хевирлерде чоруп турарлар.

А команда талазы-биле ам дээринде Венгриянын командасы 9130 санын өскөлерин мурнап берген. Совет Эвилелинин спортчулары 9046 санын ийги, а Швейцариянын командасы 8956 санын үшкү хевирлерде.

ОЛИМПИАДАНЫН

«СЫЛДЫСТАРЫ»

Шынал-ла Москвада моон мурнунда чыдарга болгала Олимпиадаларга делегей, Европа чемпионаттарынага кайтамчытыг бедик түнөөдөрин чедип алган алдарыг спортчулар хей-биле келген. Оларын аразында поляк Пренз Шевиньска ам бешки Олимпиадада киржир-биле чедип келген. Ол мадаа эи бедик үнелик медальды чаалап алыр дээш туржурларын бирээзи.

Канооге делегейини эң шырак спортчуларын бирээзи, Венгриядан келген Тамаш Вихман эркен чылын СССР-нин Улустарын VII чэйгы Спартададагы кыришкен, алдын медальды чаалап алганын совет спортчулар эки билер. Ол бо уазада база эркен чыгы чедипкинин база катап балыткаар соругуна боолун мурнунда алган.

Англиядан келген алдарыг спортчу Себастьян Коз чик атлетизини аңгы-аңгы

гы хемчөөдөринге делегейин рекордтары тургускан. Ол 1979 чылда спорт тематикага бижи турар журналистерин аңкетезы-биле ол чылдын эң тергени спортчуларын санында кирген. Ыччала-даа бо алдарыг спортчу Москва Олимпиадада бир дугаар киржал турар. Англиянын чааза Себастьян Козни Москва Олимпиадада чорутпас дээш азы-бүрү оралжышкынына кыла-даа. Коз ол бүгү азып эркен, мадырлыг чоруп туржурган, Москвада чыл келген. Ол ук Олимпиадада алдын медальды чаалап алыр дээш туржур.

Ийи Олимпий оюннарынын тилекчизи, делегейин болгаш Европанын маш дакпыр чемпион, совет атлетен Валентин Мажин ам үшкү Олимпиадада киржип, алдын медальды чаалап алыр күзелин тажырбай турар.

СЭТА-ның көр.

Ленинградта куш-культура институтунун студентизи Владимир Сальников сугга эштинин 1500 метрге чарыжына чүгө XXII чэйгы Олимпий оюннарынын алдын медальды чаалап алган эвес, а харин бо хемчөөдө делегейини чаа рекордун тургускан. Владимир айткан хемчөөдө 14 минута 58,2 секундада эркен, спорттун бо хевирини тускай эртемчилерин кайтаткан.

ЧУРКУТА: Владимир Сальников. СЭТА-ның фотохрониказы.

ДЕМИСЕЛ АМ-ДАА МУРНУНДА

Херэежен болгаш эр улустун командасынын баскетбол маргылаазына канчаар ойнаанын дугайында чугалап бээрин СЭТА-ның корреспондентини СССР-нин шилдендик командасынын мурнунда ойнакчызы, спорттун алдарыг мастери Евгений Коваленкодан диде.

— Эр улустун маргылаазынын чүгө чартын болган.

«А» бөлүккө дараазында этапче үнөр арганы СССР-нин болгаш Бразилиянын шилдендик командалары чедип алганар. Чехословакиянын командасында база ол арга-арткан.

«В» бөлүккө Югославиянын болгаш Испаниянын баскетболистери чугаажок мурнаар. Олар бир-бир тилелгилер. «С» бөлүккө азын чугалаанын болуп турар. Италиянын хевиртен австриялыг дегерге утурганы демисел чин

дигендерген. Куба биле Швейцария шилдендик командада-рын санааын барып болбас херек.

Херэежен командалар бир-бир ужурашканар. СССР-нин, Венгриянын болгаш Болгариянын командалары ийи-ийи, Италиянын, Кубанын, Югославиянын спортчулары — бир-бир сандарыг. Ычангаш, демисел аң-даа оларнын мурнуна.

«А» бөлүккө дараазында этапче үнөр арганы СССР-нин болгаш Бразилиянын шилдендик командалары чедип алганар. Чехословакиянын командасында база ол арга-арткан.

«В» бөлүккө Югославиянын болгаш Испаниянын баскетболистери чугаажок мурнаар. Олар бир-бир тилелгилер. «С» бөлүккө азын чугалаанын болуп турар. Италиянын хевиртен австриялыг дегерге утурганы демисел чин

дигендерген. Куба биле Швейцария шилдендик командада-рын санааын барып болбас херек.

Хемелерин сес аңгы класс-тарынын дүрт түнөл маргылаага ойнаар. Тос чурттуу акипалтары кирген.

Хемелерин сес аңгы класс-тарынын дүрт түнөл маргылаага ойнаар. Тос чурттуу акипалтары кирген.

Культура амыдыралының экраны

САЙГЫЛГААННАР ЧАЙЫННАЙ БЭЭР

Алдан-Маадыр суурга кым-даа бир дугаар чед берген, мындыг чүдөлерин дораан эскерип каар. Суурну кудумчулары дегем болгаш ыр-жым-шыпшыг көстүр, бажын бургуу херининг, суурну чурттакчыларынын чагайжылдыга, ногаантыгыла ажилыгча улуг кичээгени салгы турарына. Ыла мыйшаары, чааа мыйшаары, өн-базы чектерин тарып олтурган.

А кезежлерде бо суурга ыр-жым-шыпшыг. Чайгы сарыг хуну болуп чымыштыг ажилдаш, бажыныг даштан олар кижилерин сеткил-сагыжы амыр-мөлөң. Бажын бургуунун сонгалары омак-бүрүлү чырык-биле хевир-шинч кирген турар.

Сайгылгааннар чайындай бээр шак мыйг кезеж өйкө культуранын, өөрүшүлүг даштангыла оза болуп культура бажынын экин

ажык, оле кино көөр, даш кижилер уагыт чок шүжүп эгелээр. Кино болурга, алаа хостуг олут барык чок болур. Чүте мындыг? Мында хамык-ла чүвенин чажымы — суурну активчилеринин, культура ажилдакчыларынын кызым ажилды чорутууларына. Оларын бирээзиге суурга ак сеткил ажилы-биле чангыс чөр-чурттууларынын бедик хүндүткенин чедип алгаш, эрес-сөрүктүг ажилдап турар коммунист Маадыр-ол Сасыкович Олар-нын хамараштары болур.

Бир-ле кезеж кино эдөөринин мурнунда киномеханиги-биле азын херэежип чугалааштыгы.

Ол ам 24 чылдын дургу-зунда киномеханиги болуп ажилдап турар. Оң 19 чы-лын чүгө Алдан-Маадыр суурга ажилдап эркен. Ажил талазы-биле дуржугазы улуг. Баштайгы, чаа-ла ажилга

шуулап эгелеп чораан чыда-рында, анаа берге турган. Суурну чурттакчылары шоол-дуга кино көргүсөсө турган. Солун кино дээр болза, анаа эидерли бээр. А чамдык киноларга он-чээрли шаа хире кижини бажы каранай-чип олар.

Кино көрбөс, идекпей чок кижилерге халас кино көөр чаалаг бажыктарын чорудуп турган. Оон ынаа ол бөху бажыктарын эргип, чаа болуп кинолар дугайын тайылбырлап турган. А кезеж кинофильм эгелөөринин мурнунда болуп киноларын дугайында жур-налдарын көргүзө кааптар.

Кандым-бир солун кино болурга, оон дугайында чугала-жышкынынын кино көрү-чүдери-биле база организа-стап турган. Мындыг ажилыг хей талыг ажилдарын ол организа-стап чорудуп тур-гаш, суурга бүгү кижилерини массалык-биле кино көөр чо-рутун шутт чангытырып ал-

ган. — Ам планынар канчаар күүседип тур сизер. Маадыр-ол Сасыкович? — деп оон сонугурап айттыдымыс.

— Чонга кино көргүзөр та-лазы-биле районда бирги чөр-дө бис. Ай санында планын чылдын үдөрүнүн аайы-биле бир айда 540 азы 650-даа рубль болуп. Ону оранчок алыр күүседип турар бис.

Маадыр-ол Сасыкович кезеж — культура бажында «Алаштын ыраажылары» агит-бригадын идекпейлг бот-тыгыг артистерини бирээ-ли. Ол эки ыраажы, оон тогт үнү ажил-инчилер улуг та-ла-ла-биле диннаар.

Ак сеткилг ажил-инчи, коммунист, дуржугалыг кино-механиги Ленинчи өйдөй ме-даль-биле болгаш Тыва АССР-нин Дээш Социалин Президиумунун Хундул бажы-биле шантанган.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

АЪТТЫГ АГИТБРИГАДА

Кунгуртут, Алды-Балык-тыг, Устугу-Балыктыг, Чо-даль, Чыргаланды. Бо дээрге «Тере-Холдун» чал-гылары» деп агитбригадын чэйгы сезон үзүндө чоруп маршуруду-тур. Ол чөдөргө чүгө айт мунар.

Тере-Холдун малчыныры-га баарда, каш-ла кижиге айт, эер, чүтөп тып алыры-нынг-ла амыр эвес. Ычала-даа Михаил Дудуке баш-таткан агитбригада мындыг бергелерге-даа торубай, боттарынын чогаалып тур-гуп алганы сценарийлер-биле колдөртт белекчээ, а-лаа иштинге, чок бола даш-тыгга, аргы башы чыдар хем-чөгитин кыдында-даа оюн-тоглаанын көргүзөлер. Олар-

нын декорациязы — ногаан тайгада өн-базы чектер. Ыла-хааа чедип кээр агит-бригадын артистерине малчын тоонун амыраарын чү дээр: тарак, шайын кулуп, эйт-те-мин, ээжегей, өрөмезин салып хундулаар.

Бот-тыгыг артистерин чогаалып алган чогаалары че-век-даа бооп чааза, ыччала-даа олар ол бүгү сестерин сеткилини ханызында сөг-лөп чорутулар. Оларга тыза алыг сценарийи кым-даа ду-за кадып, чогаатып бербээ, культура министрствозундан идыг сценарийлер шыгалы олчаа келбестээ. Оон сур-гакчылар кижилер-даа белек көрүлбөс.

«Тере-Хол» совхозтун мал-

чыныра-даа, ажилчы чо-ну-даа Тыванын чогаалкчы ор-ганиза-дакчылары бичи хо-мудалыг.

— Бис чөдө чурук, то-лар-лаш дегелгези деп чүе көрүп карбон улус-тур бис: ат-сурагыг чогаалчыларын холун туруп мендизип, хө-режип көрө:

Композитор А. Чыргал-болдун чаа ырларын диннаа болза.

Агитбригадын удурткучу Михаил Дудуке азы ажилыг ажилдап бээр чөдө-би чыл чөдө берген. Кунгур-тутун кезеж культура ба-жынын бот-тыгыг уран чуул коллективинин удурт-кучу. Ол уран чүгө ынак,

удустун хостуг шагын каа-лаа чөтүг организа-стаарын куеп чоруп кижини мын-дыг хоумула бар: Совхоз-та ажа-шанын эргелек-чилг кыла-буулар бар. Оларын ажилын экижиге чоруту. Сонга позу-лаа чок, дононо, шыдаар-даа чок. Идыг кыла-буулар Ал-ды-Балыктыгга, Устугу-Ба-лыктыгга, Баргыда, Хөл ар-тынга, Кундуста бар. Малчын аныктар хостуг шыгында танчылап хөдөөг болбай. Ону совхозтун ажилчин комитети өрөңип көрө чүд?

Айт мунан агитбрига-да аян-чөрүп ам-даа улалчыла-вышаан.

С. БАИР.

«КАЛДАК-ХАМАР» — СИГЕНЧИЛЕРДЕ

Самагаланын культу-ра бажынын чанында Калдак-Хамар атыг агиткультбрига-да тургустунга-ла үр болган. Ылаа уран чүгө хан-дык азы-бүрү профес-сийн оон азыг аныктары-лаара туттунган. «Калдак-Хамарын» эң идекпейлг киржикчилери М. Сат, З. Сы-рат, М. Сени-Сурян олар бооп турарлар. Олар чангыс-

даа үнүшкүдөн чыдып кал-бас.

Бо чылдын майдан эгелээш бо хүнирге чедир 30 хире үнүшкүн кылып, калезин ажил-инчилерге солуп про-граммалыг концерттерин ба-раалгаш. Бот-тыгыг арти-стер концертте белекчилер-де үенин байлагына таарыш-тыр теманы шилип алыр. Ол халын эдөйтүг бооп, таустун хей-аылып көдүрер. Агит-

культбригадын ап чоруту кинолары, лекциялары база-ла аңгы-аңгы. Лекцияны А. Комбо номучу чоруту, а кино-ну механик Н. Чамбал үнү-рүп чоруту.

«Калдак-Хамарын» бот-тыгыг артистеринден О. Мергенни, Н. Чамбалдын ырлары, Б. Шобанниг хөг-лүг көргүзүлгө, К. База-наайнын, Т. Оюнун тал-чыларын көрүчүлөр соуту-

гаар.

Ам ситен кезидезини кы-лап түдө үзө. Ычангаш концерттин программанын чартып, бистин агиткульт-бригадыны Кара-Халде, Кы-зыл-Довуракта, Ал-Чыраада ситенилгеге болгаш малчы-нарга аалдап четкен.

Б. КАЧ-ООЛ.

Тес-Хем район.

А А А Д А П Ч О Р А Н

Профоблчевуелдин чанында урутарын «Өөрүшкү» ыры-тын асамбля тургустунга-нын бол беш чыл болган. Ук асамбля чокта чаа Моол Арат Республиканын Убса-Нур аймагыга аалдап чорааш кел-ген. «Өөрүшкүнү» бичи ар-тистери кожа-хөлбөз, акы-ау-ма МАР-нын ажил-инчилерге бараан бооп, тыва уран чүдүлү көргүзүп чорааш кел-ген. Анык артистер нинтизи-биле 6 концертти көргүсөн. Вова Давас, Вероника Давас, Гая Оон, Андрей Маады. Та-ния Артемьева, Алёна Чамзыр оларын сөзү чыгына катап-катап көстүп көзүн көрүчү-лөр күзөп турган.

«Өөрүшкүнү» киржикчилеринин «Чебурашка», «Хова-

ганнар», «Адым» деп танчы-ларын, «Ыт чыккан» деп ыры-зын көрүчүлөр сонугураан. Марина Кузуралын «Дунама» деп ырыны күсүдери көрү-чүлөр оза сонугурап, сценаже катап-катап чалып турган. Би-чин артистер Убса хөлө бир хүн даштанганнар. Моолда ол улуг халык бичи «Өөрүш-кү» асамбляны киржикчиле-ри мадапал көргөн.

Өөрүп четтиришкенин чыгы сестерин ол аймактын ажил-инчилер «Өөрүшкү» азынаны турда илереткен.

С. ЧАМЗЫН, профоблчевуелдин уран чүл бажынынын дирек-тору.

Телевидение

ИЮЛЬ 24-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 10.00 — «Евс. Информастыг программа, 10.35 — Олимпиа-данын хүн дегелгези, 11.10 — Ярославль хоорайнын урутарын уран чуул коллек-тивтеринин концерти, 11.50 — «Чурук бурунда» — хүн, 12.05 — Урутарга фильм, «Буратинонун урутарлары». Уран-чечен телефильм. 1-ги се-риясы. 13.10 «Ока кырында», бажын». «Полесово» деп му-зей-бажынын дугайында. 13.35 — Олимпиаданын хүн дегелгези. 13.55 — XXII Олимпиаданын оюннары. Чик

Бөгүн республикага шокар булуттар, чабас. Барым чүк улаанышкыныг хаттын дүр-ген секундда 7,9 метр чедер. Аларын температуразы 26-31 градус чалып болур. Кытыла элдр буууттаар, чабас. Барым чүк улааныш-кыныг хаттын дүрени секун-дада 7,9 метр чедер. Аларын температуразы 29-31 градуса кизир.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 24-ТЕ «НАЙБРАЛ»: «Ат-алдарын хоойдуу-биле (2 сериялыг). 9.30, 12.10, 16.00, 18.30, 21.00. «Херегалерин кижизилер» 15.00 шактарда. «ПИОНЕР»: «Синимын 9.30. «Искенч» (2 сериялыг). 11.00, 14.50, 17.50, 20.40 шак-тарда. «КАА-ХЕМ»: «Оттук дөргү» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шак-тарда. «ВОСТОК»: «Хоорай рома-ны» 15.00, 16.50, «Херек Пенюка болган» 18.40, 20.30 шактарда. «ЧАЙГЫ»: «Аллаа кезеж» ченин ам-даа чыгарып. 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

атлетика. Баштайгы маргы-лаалар. Академиктиг экинчи-риникин. Чартык финал. Кара-алары. «Мариян оран хаан» деп кара. Классиктиг хүреш. Баштайгы маргылаалар. Си-ген кырыга хөккэй. Эр улус. Индиянын шилдендик коман-дазы — Кубанын шилдендик коман-дазы. Бокс. Баштайгы маргы-лаалар. Чапарда — Мелдөөлөр. 19.00 — Бөгүн дегелгези. КЫЗЫЛДАН 19.20 — 19.35 — Телемелдөөлөр. МОСКВАДАН 19.45 — «Күш-ажылы аа-ларын тук туудукарлары. Маадыр-хоорай Кертинин му-раккы коллективтеринин ду-гайында. Дамчылаага Укра-ина. Көр. Хооронун бирги секретары — Ф. Фит-бир. 20.05 — «Москвалын Кремль». 3-ку дымчылаа. «Ордулар болган эргелер».

КЫЗЫЛДАН 20.35 — «Социалыг чар-ыштын хүн дегелгези». МОСКВАДАН 20.55 — «Дирин амтынаар дугайында». В. М. Песков эр-тер. 21.55 — Кубага намо-нал тура халымынын эс-ленинде бээр 27 чыл оонга уткуштур. Революциянын 20 чылы эттиг фольклор ансам-блянын концерти. 22.30 — «Евс. Информастыг программа, 23.00 — XXII Олимпиаданын оюнна-ры. Гимнастика. Эр улус. Көй хевир. Туника. Чик атлетика. Туника. 00.00 — 01.50 — Футбол. СССР-нин шилдендик коман-дазы — Кубанын шилдендик коман-дазы. Чапарда — Бөгүн дегелгези. деп информастыг үа-дугуз.

НИЙГИ ПРОГРАММА КЫЗЫЛДАН 18.00 — Урутарга фильм. «Бичи-дүмүк». Телеши. 19.00 — «КАИ экраны». 19.15 — Чараларда. МОСКВАДАН 19.20 — «Орус суй-белек». Музыккалыг программа. КЫЗЫЛДАН 19.45 — «Юсун Ванган өг-лөтүп тур». Телеши. МОСКВАДАН 20.35 — 20.55 — Амудра Ком-сомольск хоорайда Култура ордуунун улустун хооронун көргүзүп.

ӨӨРЕНИРИН КУЗЭЭННЕРГЕ

Кызылдын курувенин педа-гогика институту хундуку салбырларга дараазында фа-культеттерге 1 курска студен-тилер хүлээп алыр: Физика-математика факуль-тети — тускай эртем: матема-тика болгаш физика. Факуль-тет математика болгаш физика башкылары белекчээр, өөрөнүр хуусааы 5 чыл. Филология факультети — тускай эртем: орус дил, ли-тература, педагогика; орус дил болгаш литература, тыва дил болгаш литература, Факультет орус дил, ли-тератураны башкылары, кижиз-дикти азым талазы-биле методистерин, орус дилдин болгаш литературанын, тыва дилдин болгаш литератураны башкылары белекчээр.

Өөрөнүр хуусааы 5 чыл. Биология-химия факультети — тускай эртем: химия болгаш биология. Факультет химия болгаш биология баш-кылары белекчээр. Өөрөнүр хуусааы 5 чыл. Педагогика факультети — тускай эртем: аго өөрөдөгө-нин педагогиказы болгаш ме-тодиказы. Факультет эге класстар башкыларын белек-чээр. Өөрөнүр хуусааы 4 чыл. Институтка кирерлер дараазында шыгалдаларын ду-жаар: Физика-математика факуль-тетинге — математикага (ас-беле), физикага (ас-беле), орус дилга болгаш литературга (бичимел-биле).

Филология факультетинге — орус дил, литература болгаш педагогика тускай эртемгерге — орус дилга болгаш ли-тературага (бичимел-биле болгаш аас-биле), СССР төгүзүгө (ас-беле), дашкык дилга (ас-беле), орус дил болгаш ли-тературага болгаш тыва дил болгаш литература тускай эр-темге — орус дилга болгаш ли-тературага (бичимел-биле болгаш аас-биле), тыва дилга болгаш литературага (ас-би-ле), СССР төгүзүгө (ас-би-ле).

Филология-химия факультетинге — химияга (ас-беле), биология (ас-беле), физика-

га (ас-беле), орус дилга болгаш литературага (бичимел-биле).